

ภูมิปัญญาพื้นบ้านทักษิณในการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดสุรา

Thaksin Local Wisdom for Health Care among Persons with Alcohol Dependence

พรรษา	หวานบุญ	พย.ม.*	Pansa	Wanbun	M.N.S.*
พรรษา	เศรษฐบุปผา	พย.ด.**	Hunsa	Sethabouppha	Ph.D. **
ชาวพรรณน	จันทร์ประสิทธิ์	พย.ด.***	Chawapornpan	Chanprasit	Ph.D. ***

บทคัดย่อ

ภูมิปัญญาพื้นบ้านทักษิณในการดูแลสุขภาพเป็นความรู้ ความเชื่อ ที่เกิดจากการสั่งสมประสบการณ์ของชาวทักษิณ ที่ให้คุณค่าต่อสุขภาพและสุขภาพองค์รวมในการจัดการปัญหาสุขภาพ การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านทักษิณในการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดสุรา ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย แพทย์พื้นบ้าน และปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 12 ราย และผู้ที่เป็นโรคติดสุราจำนวน 4 ราย คัดเลือกแบบเฉพาะเจาะจง ร่วมกับการบอกต่อแบบลูกโซ่หรือสโนว์บอล รวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2552 ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึกและการสังเกต ทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัยพบว่า

ภูมิปัญญาพื้นบ้านทักษิณในการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดสุราเน้นการบำบัดเยียวยาที่เชื่อมโยงกันในทุกมิติของชีวิต และตามความเชื่อการเจ็บป่วยที่ส่งผลต่อความสมดุลของธาตุในร่างกาย การบำบัดเยียวยาจึงให้ความสำคัญต่อการป้องกัน การรักษา และการคืนสู่สุขภาพครอบคลุมด้านร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมวัฒนธรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้านทักษิณที่ใช้ในการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดสุราประกอบด้วย 1) สมุนไพร: ถอนพิษสุรา ปรับสมดุลธาตุ ในกรณีนี้จะมีการเลือกใช้สมุนไพรที่มีสรรพคุณในการถอนพิษสุรา ร่วมกับสรรพคุณของการปรับสมดุลธาตุของร่างกาย 2) อาหาร: ถอนพิษสุรา บำรุงร่างกาย ภายหลังการใช้สมุนไพรถอนพิษสุรา ผู้บำบัดจะเลือกให้อาหารที่มีสรรพคุณเสริมฤทธิ์สมุนไพรในการขับพิษหรือถอนพิษสุรา รวมทั้งให้อาหารที่ช่วยเสริมสร้างพลังและบำรุงร่างกาย เพื่อสร้างสุขภาพธาตุของร่างกาย และ 3) พิธีกรรม: น้อมนำปฏิบัติ ใช้หลักเบญจศีล เป็นการใช้กุศโลบายการสร้างพันธะสัญญาต่อตนร่วมกับใช้หลักทางศาสนาพุทธในการบำบัดเลิกดื่มสุรา การบำบัดรักษาเยียวยาดังกล่าวจะใช้ร่วมกันเพื่อให้เกิดผลต่อสุขภาพแบบองค์รวมของผู้ที่เป็นโรคติดสุรา

ผลการวิจัยครั้งนี้จึงเป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญที่สะท้อนการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านทักษิณในการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดสุรา การบูรณาการภูมิปัญญาท้องถิ่นกับภูมิปัญญาสากลในการบำบัดเยียวยาผู้ที่เป็นโรคติดสุราจึงมีความสำคัญต่อประสิทธิภาพการบำบัดรักษา จากความ สอดรับกับวัฒนธรรมความเชื่อด้านสุขภาพตามบริบทของสังคมวัฒนธรรม

คำสำคัญ: ภูมิปัญญาพื้นบ้านทักษิณ ผู้ที่เป็นโรคติดสุรา การดูแลสุขภาพ

* อาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏสุราษฎร์ธานี

* Instructor, Faculty of Nursing ,Suratthani Rajabhat University

** อาจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

** Instructor, Faculty of Nursing , Chiang Mai University

*** รองศาสตราจารย์ คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

*** Associate Professor, Faculty of Nursing, Chiang Mai University

Abstract

Thaksin local wisdom regarding health is knowledge and beliefs resulting from accumulated experiences among Thaksin people. Such wisdom places a great value on stability and holistic health for health problem management. This qualitative research was thus designed to examine the use of Thaksin local wisdom for health care among persons with alcohol dependence. Informants included 12 traditional healers and traditional scholars, and four persons with alcohol dependence chosen by purposive sampling and snowball sampling. Data collection was undertaken during March to October 2009 through in-depth interviews and observations. Data analysis was performed by content analysis.

The results of study

Thaksin local wisdom for health care among persons with alcohol dependence emphasized healing that linked all life dimensions and based illness as affecting bodily imbalance. The healing thus emphasized health prevention, treatment and recovery covering physical, psychological, social, spiritual dimensions consistent with the socio-cultural context. Thaksin local wisdom for health care among persons with alcohol dependence included: 1) Herbs: alcohol detoxification and neutralization of destabilizing bodily elements, in this case herbs with pharmacological action of alcohol detoxification along with re-stabilizing bodily elements were chosen for healing, 2) Diets: alcohol detoxification and nurturing, the healers adopted types of food that catalyzed herbal action and enhanced the stability of the body's elements, and 3) Traditional rituals: perform rituals, practicing five precepts, self commitment and Buddhist concepts were strategically combined for drinking cessation. All of these healing practices were adopted in combination so as to advance holistic health of persons with alcohol dependence.

These results thus reflect the fundamental information of Thaksin local wisdom among persons with alcohol dependence for health care management. An integration of local wisdom and universal wisdom for healing to assist persons with alcohol dependence is therefore important to foster efficient treatment that is consistent with cultural health beliefs based on the socio-cultural context.

Key words: Thaksin Local Wisdom, Persons with Alcohol Dependence, Health Care

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ผู้ที่เป็นโรคติดสุรา (alcohol dependence) เป็นผู้ที่มีความเจ็บป่วยอย่างเรื้อรังโรคหนึ่ง (พิชัย แสงชาญชัย, 2544) ซึ่งมีความต้องการที่จะดื่มสุราอยู่เสมอ และไม่สามารถหยุดการดื่มสุราได้ ทั้งยังมีความหมกมุ่นอยู่กับการดื่มสุราเพื่อให้เกิดความเมเามา (อินทรา ปัทมินทร และ ธัญลักษณ์ แก้วเมือง, 2547) จากการสำรวจครัวเรือนระดับชาติเพื่อประมาณการจำนวนผู้ที่เกี่ยวข้องและดื่มแอลกอฮอล์ในปี พ.ศ. 2550 ของคณะกรรมการบริหารเครือข่ายวิชาการยาเสพติดพบว่าผู้ที่เป็นกลุ่มดื่มแบบเสี่ยงแบบอันตราย หรือ ผู้ที่เป็นโรคติดสุราสูงถึงร้อยละ 28.8 คิดเป็นประชากรจำนวนกว่า 3.7 ล้านคน (ศูนย์วิจัยปัญหาสุรา, 2551) ทำให้ปัจจุบันจำนวนผู้ที่เป็นโรคติดสุราที่เข้ารับการรักษาในสถานบริการด้านสุขภาพเพิ่มขึ้น โดยเขตพื้นที่ ภาคใต้ตอนบน มีจำนวนของผู้ที่ได้รับการวินิจฉัยว่าเป็นโรคติดสุราในความรับผิดชอบของโรงพยาบาลสวนสราญรมย์ จังหวัดสุราษฎร์ธานี ในปีงบประมาณ 2550 ถึงปีงบประมาณ 2552 มีจำนวน 877 ราย 824 ราย และ 841 ราย ตามลำดับ ซึ่งในจำนวนนี้เป็นผู้ที่เป็นโรคติดสุราทั้งรายใหม่ และรายเก่า (ฝ่ายเวชระเบียนและสถิติโรงพยาบาลสวนสราญรมย์, 2552) ซึ่งจำนวนที่เพิ่มขึ้นเป็นลำดับนี้ จึงสะท้อนให้เห็นว่าโรคติดสุรานั้นยังคงเป็นปัญหาทางด้านสาธารณสุขสำคัญของภาคใต้ตอนบน

ผู้ที่เป็นโรคติดสุราเป็นผู้ซึ่งมีการดื่มสุรามาเป็นระยะเวลานานอย่างต่อเนื่องจึงทำให้มีปัญหาทางด้านสุขภาพ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับโรคทางกายมากกว่าถึง 60 โรค เช่น โรคตับแข็ง โรคสมองเสื่อมหรือ ติดสุรา เป็นต้น (พันธุ์นา กิตติรัตนไพบูลย์, 2552) นอกจากนั้นยังพบปัญหาสุขภาพทางด้านสังคมของ ผู้ที่เป็นโรคติดสุรา (อรุณญา แพทย์ และ นริยธญา ศรีบุรพา, 2549) จึงจะเห็นได้ว่าผลกระทบด้านสุขภาพ ที่เกิดขึ้นมิได้ส่งผลต่อเฉพาะตัวบุคคลเท่านั้น แต่ยังผลถึงต่อครอบครัว สังคม เศรษฐกิจในระดับประเทศอีกด้วย ทั้งยังก่อให้เกิดภาระการดูแลในระบบสุขภาพ และความต้องการด้านสุขภาพที่เพิ่มสูงขึ้นตามมา ในขณะที่การบริการสำหรับผู้มีปัญหาการดื่มสุราผู้ติดสุราในระบบสุขภาพของไทยยังมีความจำกัดอยู่มาก

(พันธุ์นา กิตติรัตนไพบูลย์, 2552)

จากการทบทวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่ารูปแบบดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดสุราในปัจจุบันที่มีประสิทธิภาพ คือ การผสมผสานการบำบัดทางยา ร่วมกับจิตสังคมบำบัด (พิชัย แสงชาญชัย, 2552) อย่างไรก็ตาม ผลจากการบำบัดรักษาผู้ที่เป็นโรคติดสุราที่ผ่านาพบว่าผู้ที่ผ่านการบำบัดรักษาไปแล้วจะกลับไปดื่มสุราซ้ำในระยะเวลา 6 เดือน สูงถึงร้อยละ 78 มีเพียงร้อยละ 22 เท่านั้นที่สามารถหยุดดื่มสุราได้ในระยะเวลา 1 ปี (ศูนย์บำบัดรักษาเสพติดเชียงใหม่, 2548) ทั้งนี้จากการทบทวรรณกรรมที่เกี่ยวข้องพบว่าเป็นการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดสุราเป็นการดูแลสุขภาพภาควิชาชีพเป็นส่วนใหญ่ แต่ขณะเดียวกันการศึกษา ผลของการบำบัดรักษาที่ผ่านาทำให้เห็นว่าระบบการดูแลสุขภาพภาควิชาชีพเพียงระบบเดียวอาจไม่เพียงพอในการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดสุรา เนื่องจากมีอาจตอบสนองต่อมิติด้านจิตวิญญาณ และสังคม หรือให้การสนับสนุนในหลายๆ ด้าน เช่น ความเข้าใจ การสร้างเสริมกำลังใจ ซึ่งเป็นความต้องการของผู้รับบริการอย่างได้อย่างไม่พอเพียง (ลือชัย ศรีเงินยวง และ ทวีทอง หงส์วิวัฒน์, 2545) และพบว่าไม่มีระบบการดูแลสุขภาพระบบใดระบบหนึ่งที่จะมีความสมบูรณ์ในตนเองจนสามารถตอบสนองต่อปัญหาที่เกิดขึ้นจากความเจ็บป่วยได้อย่างบริบูรณ์ในทุกมิติ (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2549) สอดคล้องกับแนวคิดระบบการดูแลสุขภาพของอาเธอร์ ไคลน์แมน (Arthur Kleinman) นักมนุษยวิทยาทางการแพทย์ที่สำคัญกล่าวว่าระบบการดูแลสุขภาพในสังคมเปรียบเสมือนระบบวัฒนธรรมของสังคมหรือชุมชนนั้นๆ และได้แบ่งระบบของการดูแลสุขภาพออกเป็น 3 ภาค ได้แก่ 1) ระบบการดูแลสุขภาพภาคสามัญชน (popular health care sector) 2) ระบบการดูแลสุขภาพภาควิชาชีพ (professional health care sector) และ 3) การดูแลสุขภาพภาคพื้นบ้าน (folk health care sector) ซึ่งการดูแลสุขภาพทั้ง 3 ภาคในแต่ละชุมชนนั้นจะไม่แยกออกจากกันโดยเด็ดขาด แต่ละจะเหลื่อมล้ำซึ่งกันและกัน (ชาวพรพรรณ จันทร์ประสิทธิ์, สุมาลี เลิศมัลลิกาพร, อวยพร ตันมุขกุล, วราภรณ์ เลิศพูนวิไลกุล, และ

หรรษา เศรษฐบุปผา, 2551) นอกจากนี้พบว่า ในปัจจุบันการดูแลสุขภาพในระบบภาคพื้นบ้านนั้นภาครัฐ ได้มีการดำเนินงานโดยมีความเกี่ยวข้องกับภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านสุขภาพ เพื่อนำมาสู่การกำหนดเป็นสาระบัญญัติ ในธรรมนูญสุขภาพแห่งชาติพระราชบัญญัติสุขภาพแห่งชาติ โดยให้สาระสำคัญมาตรา 47(7) ว่า “การส่งเสริม สนับสนุน การใช้และการพัฒนาภูมิปัญญาท้องถิ่น ด้านสุขภาพ การแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือกอื่นๆ (ประพจน์ เกตุรากาศ, 2551) ซึ่งเป็นการสะท้อนให้เห็นว่าการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญา พื้นบ้านนั้นได้กลับมาสืบบทบาทสำคัญในการดูแลสุขภาพ ของประชาชนในสังคมไทย ซึ่งอาจมีความแตกต่างกัน ไปตามแนวความคิด และความเชื่อของสังคมวัฒนธรรม ในแต่ละท้องถิ่น

ท้องถิ่นทักษิณ หรือภาคใต้เป็นพื้นที่หนึ่งของ ประเทศไทยที่มีภูมิศาสตร์ที่ตั้งอยู่ทางชายฝั่งทะเล อันดามันทำให้มีการติดต่อกับชาวต่างประเทศที่เข้ามา ค้าขาย และศาสนา ก่อให้เกิดภูมิปัญญาท้องถิ่นหลากหลาย กลุ่ม ทั้งนี้เมื่อแบ่งตามหลักของเขตการปกครอง สามารถ แบ่งได้เป็นภาคใต้ตอนบนและภาคใต้ตอนล่าง สำหรับ ภาคใต้ตอนบนประกอบด้วยจังหวัดชุมพร ระนอง สุราษฎร์ธานี นครศรีธรรมราช พังงา ภูเก็ต และ กระบี่ โดยศูนย์กลางของวัฒนธรรมของภาคใต้ส่วนใหญ่ ที่สำคัญจะตั้งอยู่ทางฝั่งตะวันออก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ศูนย์กลางวัฒนธรรมรอบอำเภอบ้านดอน ซึ่งตั้งอยู่ในจังหวัด สุราษฎร์ธานี ซึ่งเรียกว่าวัฒนธรรม “ศรีวิชัย” (สุทิวรงค์ พงศ์ไพบูลย์, 2540) ซึ่งมีลักษณะอารยธรรมแบบอินเดีย เข้ามามีอิทธิพลในทางศาสนาด้วย จึงส่งผลให้การดำรง ชีวิตของประชาชน ส่วนใหญ่ยังคงอยู่ภายใต้อิทธิพลของ ศาสนาพราหมณ์ และศาสนาพุทธผสมผสานกัน โดยมีความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องบาป บุญ นรก สวรรค์ ผีสางเทวดา เวทมนต์คาถา เครื่องรางของขลังการทรงเจ้าเข้าผี ลางสังหรณ์ ยาเสน่ห์ ยาเบื่อ และยาสั่ง เป็นต้น (เจริญ ศรประดิษฐ์, 2542) และจังหวัดสุราษฎร์ธานีมีความรุ่งเรือง มาแต่โบราณ ทำให้พบหลักฐานที่แสดงว่าดินแดน นี้เคยเป็นศูนย์กลางความเจริญทางศาสนา โดยเฉพาะ

ศาสนาพุทธ และศาสนาพราหมณ์ (ชวน เพชรแก้ว และ สมาย ไสยรินทร์, 2544) ซึ่งส่งผลต่อพิธีกรรม และความเชื่อ ของผู้คนในจังหวัดสุราษฎร์ธานี และพบว่าจังหวัด สุราษฎร์ธานียังคงมีแพทย์พื้นบ้านซึ่งดำรงบทบาทใน การดูแลสุขภาพของผู้คนท้องถิ่นจากการสำรวจของ สำนักงานสาธารณสุขจังหวัดสุราษฎร์ธานีพบว่าจำนวน แพทย์พื้นบ้าน 439 ราย และอยู่ลำดับที่ 5 จาก 14 จังหวัดของภาคใต้ (สำนักงานสาธารณสุข จังหวัด สุราษฎร์ธานี, 2553)

ภูมิปัญญาพื้นบ้านทักษิณในการดูแลสุขภาพ มีลักษณะของการผสมผสาน ประกอบด้วยแนวความคิด 4 ประการ คือ 1) แนวคิดเกี่ยวกับบรรพบุรุษ และ สิ่งศักดิ์สิทธิ์ 2) แนวความคิดด้านพิธีกรรมทางลัทธิ- พราหมณ์ และพุทธศาสนา 3) แนวคิดเกี่ยวกับความเชื่อ เกี่ยวกับธาตุทั้ง 4 ซึ่งเป็นส่วนประกอบธรรมชาติของ ร่างกาย 4) แนวความคิดเกี่ยวกับกฎแห่งกรรม (เลิศชาย ศิริชัย และ อุดม หนูทอง, 2544) ซึ่งจากการทบทวน วรรณกรรม ที่เกี่ยวข้องสรุปได้ว่าภูมิปัญญาพื้นบ้าน ทักษิณในการดูแลสุขภาพจะมีความสัมพันธ์ต่อกันอย่าง ไม่สามารถแยกแต่ละส่วนมาอธิบายถึงบทบาทหน้าที่ ของแต่ละกลุ่มได้อย่างชัดเจน ดังที่ มานพ กาเลียง (2548) กล่าวว่า การดูแลสุขภาพของชาวทักษิณ เป็นการดูแลสุขภาพแบบองค์รวม และยิ่งถือเป็นระบบวัฒนธรรม ที่สำคัญอีกอย่างหนึ่ง การดูแลสุขภาพของชาวทักษิณ จึงเป็นเรื่องของการดำเนินชีวิตให้เป็นสุข ทั้งในระดับ บุคคลซึ่งประกอบด้วย ร่างกาย และ จิตวิญญาณ ในระดับครอบครัวคือ ระบบเครือญาติที่ต้องพึ่งพาอาศัยกัน รวมไปถึงการดำเนินชีวิตในระดับชุมชน และสังคมอีกด้วย

การนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาใช้ในการดูแลสุขภาพ ของผู้ที่เป็นโรคติดต่อจากการทบทวนวรรณกรรมพบว่า มีเพียงการศึกษาในกลุ่มผู้ที่ติดตามเสด็จโดยมิได้เฉพาะ เจาะจงในผู้ที่เป็นโรคติดต่อ ดังที่ เพ็ญภา ทรัพย์เจริญ อ่างใน โสพรรณ ชิวกลุสง และ เกษภาวัลย์ ดันยงค์ (2548) ได้สรุปวิธีการของแพทย์แผนไทยในการรักษาผู้ติด ยาเสพติดไว้ดังนี้ 1) การบำบัดรักษาเป็นการถอนพิษด้วย การใช้สมุนไพร 2) การบำรุงร่างกายและจิตใจ 3) การ

บำบัดรักษาโดยครอบครัว และการศึกษาของสุนทรียะ วิทยา นารณไพศาล, อรุณพร อิฐรัตน์, พาณี ศิริสะอาด, และ รุจิลักษณ์ รัตตะมัย (2548) เรื่องสมุนไพร และระบบ การแพทย์แผนไทยเพื่อการบำบัดฟื้นฟูผู้ป่วยเสพยาเสพติด ในประเทศไทย พบว่าพื้นที่ทั้งสี่ภาคของประเทศไทยยังคง ใช้สมุนไพรเพื่อการบำบัดยาเสพติด ซึ่งในภาคใต้ นั้น พบว่ามีการใช้สมุนไพรหลากหลายชนิด และหมอยาพื้นบ้าน มีวิธีการในการใช้สมุนไพรในช่วงการลดการเสพยาเสพติด ดังนี้ 1) การรับประทานสมุนไพรเป็นยาถอนพิษ และยา ซึ่งทำให้อาเจียน 2) การรับประทานยาถ่าย และยาขับ บัสดาวะเพื่อเกิดการขับยา และการล้างยา 3) การรับ ประทานยาสมุนไพรที่บำบัดอาการแทรกซ้อน เช่น อาการใช้ กระวนกระวาย หรือยาทำให้อ่อนหลับ ยาแก้ปวดเมื่อย และใช้การอบตัว การรับประทานยาบำรุงธาตุ บำรุง หัวใจ บำรุงโลหิต และการศึกษาของไทย ศรีแก้ว และ ถนอมศรี อินทนนท์ (2549) เกี่ยวกับการบำบัดรักษา ผู้เสพยาบ้าโดยใช้ภูมิปัญญาไทย กรณีศึกษาวัดแห่งหนึ่ง ในภาคใต้พบว่า มี 3 ลักษณะคือ 1) การควบคุมความประพฤติ ด้วยกฎระเบียบวินัยข้อบังคับทำให้มีความรับผิดชอบเพิ่มขึ้น 2) การใช้สมุนไพรในการฟื้นฟูสุขภาพ ใน 3 รูปแบบ คือ กินยาลูกกลอน กินยาต้ม และอบตัว ทำให้ร่างกายแข็งแรงขึ้น 3) การฟื้นฟูสุขภาพด้านจิตสังคม และจิตวิญญาณโดยการ ปฏิบัติศาสนกิจ เช่น สวดมนต์ ฟังธรรม เป็นต้น ทำให้ใจ สงบ ได้รับความสุขสบาย สำนึกผิดคิดได้ โดยสรุปแล้วเป็นการ สะท้อนให้เห็นถึงแนวทางการดูแลสุขภาพของภูมิปัญญา พื้นบ้านทั้งในแนวทางของการบำบัดรักษาแบบองค์รวม และเป็นวัฒนธรรมที่มีคุณค่า

ผู้วิจัยตระหนักถึงการให้ความสำคัญในการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดเชื้อ จึงมีความสนใจที่จะศึกษา ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติด เชื้อ โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพเพื่อให้เกิดความ เข้าใจในปรากฏการณ์ทางสังคมของผู้ที่เป็นโรคติดเชื้อได้ อย่างแท้จริง ซึ่งจะเป็นแนวทางหนึ่งที่ทำให้ได้รูปแบบ หรือวิธีการที่จะสามารถนำมาปรับประยุกต์ และผสมผสาน กับระบบการดูแลสุขภาพในส่วนของการวิชาชีพที่มีอยู่ ในปัจจุบันได้ เพื่อให้เกิดการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็น

โรคติดเชื้อ ซึ่งมีความเชื่อมโยงกันอย่างเป็นองค์รวม อันจะ นำไปสู่การแก้ไขปัญหาสุขภาพอย่างยั่งยืนต่อไปในอนาคต ตลอดจนอาจเป็นทางเลือกหนึ่งของบุคคล ครอบครัว และ ชุมชน ในการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาเป็น แนวทางการ ดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดเชื้อในท้องถิ่นต่อไป

วัตถุประสงค์การวิจัย

เพื่อศึกษาการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านทักษิณในการ ดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดเชื้อ ในจังหวัดสุราษฎร์ธานี

คำถามการวิจัย

การใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านทักษิณในการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดเชื้อเป็นอย่างไร

วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา การใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านทักษิณในการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดเชื้อ ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยบุคคล 2 กลุ่ม ในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี คือ 1) แพทย์พื้นบ้านทักษิณ ปรารักษ์ชาวบ้าน ซึ่งคัดเลือกผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจง ตามคุณสมบัติที่กำหนด และการบอกต่อแบบลูกโซ่หรือ สโนว์บอล เนื่องจากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลที่มีความยากในการค้นหา จำนวน 12 ราย และ 2) ผู้ที่เป็นโรคติดเชื้อ ซึ่งคัดเลือก ผู้ให้ข้อมูลแบบเฉพาะเจาะจงตามคุณสมบัติที่กำหนด จำนวน 4 ราย ทั้งนี้ผู้วิจัยมีการรวบรวมข้อมูลด้วยตนเอง หลังจากผ่านการรับรองจากคณะกรรมการจริยธรรมการวิจัย คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และคณะกรรมการจริยธรรม โรงพยาบาลสวนสราญรมย์ จังหวัด สุราษฎร์ธานี ทำการพิทักษ์สิทธิ์แก่ผู้ให้ข้อมูลทุกราย รวบรวมข้อมูลระหว่างเดือนมีนาคมถึงเดือนตุลาคม พ.ศ. 2552 เป็นระยะเวลา 8 เดือน โดยใช้แนวคำถามการ สัมภาษณ์เชิงลึกซึ่งผ่านการพิจารณาความชัดเจน และ ความครอบคลุมวัตถุประสงค์จากอาจารย์ที่ปรึกษา แล้ว นำมาปรับปรุงแก้ไขก่อนนำไปทดลองใช้ในการสัมภาษณ์ แพทย์พื้นบ้านทักษิณ จำนวน 1 ราย และผู้ป่วยที่เป็นโรค ติดเชื้อ จำนวน 1 ราย แล้วนำมาปรับแก้เพื่อนำมาใช้ใน

การรวบรวมข้อมูลจริง โดยในการสัมภาษณ์แพทย์พื้นบ้าน และปราชญ์ชาวบ้าน ตลอดจนผู้ที่เป็โรคติดสุรา จำนวน ครั้งการสัมภาษณ์ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้อยู่ระหว่าง 2-3 ครั้ง ขึ้นอยู่กับความอึดตัวความอึดตัวของข้อมูล ซึ่งแต่ละ ครั้งใช้เวลาประมาณ 50 นาทีถึง 90 นาที ขึ้นอยู่กับความ ครบถ้วน ครอบคลุมของข้อมูล และแนวทางการสังเกตซึ่ง ผู้วิจัยได้มีการสร้างแนวทางการสังเกตจากวัตถุประสงค์ ของการวิจัย และการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องต่างๆ ซึ่ง ครอบคลุมวัตถุประสงค์ของการวิจัย โดยในการสังเกตนี้ ผู้วิจัยกระทำไปพร้อมกับการสัมภาษณ์แพทย์พื้นบ้าน ทักษิณ ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้ที่เป็นโรคติดสุราโดย สถานการณ์ ที่สังเกตจะมีความเกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญา พื้นบ้านทักษิณในการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดสุรา และวิเคราะห์ข้อมูลโดยการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา

ผลการวิจัย

การดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดสุราของชาว ทักษิณมีแนวคิดหลักมาจากความเชื่อในสาเหตุของความ เจ็บป่วยที่เกี่ยวข้องกับความสมดุลธาตุซึ่งได้แก่ ดิน น้ำ ลม ไฟ และอากาศธาตุซึ่งเป็นส่วนประกอบหลักของ ร่างกายตามธรรมชาติ ดังคำระบุของแพทย์พื้นบ้านทักษิณ ว่า “ปัญหาสุขภาพนี้เป็นปัญหาจากธรรมชาติภายใน มัน จะต้องสมดุลกันคือ ร่างกายเราประกอบด้วยธาตุเขาเรียก เบญจขันธ์ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ อากาศ ธาตุนี้แหละ” ซึ่งปัจจัยเหตุสำคัญของความไม่สมดุลที่ ทำให้เกิดปัญหาสุขภาพในผู้ที่เป็นโรคติดสุรา คือ การ ที่ร่างกายของผู้ที่เป็นโรคติดสุราจะมีการสะสมพิษของสุรา จากการดื่มสุรามาเป็นระยะเวลานานอย่างต่อเนื่อง ซึ่ง “พิษสุรา” หรือ “เชื้อพิษสุรา” นี้จะทำลายระบบสมดุล ธาตุ ทำให้ธาตุต่างๆ เกิดความแปรปรวนในลักษณะของ ธาตุกำเริบ และธาตุพิการ ดังคำระบุของแพทย์พื้นบ้าน ทักษิณว่า “พิษสุราร้ายแรงนี้มันเข้าไปทำลายระบบธาตุ ต่างๆคือคนที่เสพติดสุราแล้วธาตุทั้งสี่ คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ มันพิการ มันเรียกว่าเหล้ากินคนไปแล้ว” และส่งผล กระทบต่อธาตุดินซึ่งเป็นโครงสร้างหลักของร่างกายทำให้ ปรากฏอาการ หรือโรคในผู้ที่เป็นโรคติดสุราได้ ดังคำระบุ

ของ แพทย์พื้นบ้านทักษิณว่า “เมื่อพิษสุราร้ายแรงนี้มัน เข้าไปทำลายระบบธาตุต่างๆ ถึงธาตุดินเป็นโครงสร้างของ ร่างกายจะผิดปกติ” ดังนั้นการทำให้ร่างกายของผู้ที่เป็น โรคติดสุราได้กลับคืนสู่ภาวะสมดุล ชาวทักษิณจึงมีการนำ ภูมิปัญญาพื้นบ้านมาใช้โดยมิได้มุ่งบำบัดรักษาเฉพาะ แต่อาการหรือโรคที่เกิดขึ้นเพื่อก่อให้เกิดความสมดุลของ ร่างกายเป็นหลักเท่านั้น หากแต่เป็นการให้ความสำคัญ ถึงด้านจิตใจ ของผู้ที่เป็นโรคติดสุราด้วยจึงเป็นที่ลี้ละซ่อน ให้เห็นว่าภูมิปัญญาพื้นบ้านทักษิณในการดูแลสุขภาพของ ผู้ที่เป็นโรคติดสุรานี้ได้ให้ความสำคัญ ในทุกมิติของบุคคล อย่างเป็นองค์รวม ดังคำระบุของแพทย์พื้นบ้านทักษิณว่า “คือหลักนี้เป็นการรักษาทั้งกายใจ รักษาภายในจะต้องใช้ สมุนไพรแต่รักษาใจนี้เราต้องใช้หลักธรรมะ” และ “แต่ ของเรารักษาแบบองค์รวม” ซึ่งประกอบด้วย

1. สมุนไพร: ถอนพิษสุรา ปรับสมดุลธาตุ ในกรณี นี้จะมีการเลือกใช้สมุนไพรที่มีสรรพคุณในการถอนพิษสุรา ร่วมกับสรรพคุณของการปรับสมดุลธาตุของร่างกาย ทั้งนี้ การใช้สมุนไพรบำบัดเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านทักษิณที่นำมา ใช้ในการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดสุราเพื่อเป็นการ ถอนพิษหรือล้างพิษสุราในร่างกายให้มีปริมาณลดลง ดัง คำระบุของแพทย์พื้นบ้านว่า “ต้องล้างพิษเสียก่อน หมายถึงพิษแอลกอฮอล์ ขั้นแรกให้พิษเหล้ามันเบาบาง” โดย สมุนไพรสำหรับถอนพิษสุราที่พบในการศึกษาครั้งนี้จะ มีการนำมาใช้ทั้งสมุนไพรตำรับ และสมุนไพรเดี่ยว ซึ่ง สมุนไพรตำรับนั้นเป็นการนำสมุนไพรชนิดต่างๆ มาผสม รวมกันโดยเป็นยาสมุนไพรที่ประกอบด้วยสมุนไพรมากกว่า 1 ชนิด ได้แก่ ยาสมุนไพรสามราก ยาสมุนไพรพ้อท่าน ยาสมุนไพรระบายดีเกลือกกับใบมะขามแขก นอกจากนั้น ยังมีการนำสมุนไพรเดี่ยวซึ่งเป็นการนำสมุนไพรตัวเดียว มาใช้เพื่อให้ออกฤทธิ์ในการถอนพิษสุรา ได้แก่ สมุนไพร พญาสามราก สมุนไพรบอระเพ็ด สมุนไพรรางจืด การ ศึกษาครั้งนี้ยังพบว่าในการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านทักษิณที่ เกี่ยวข้องกับสมุนไพรนั้นยังมีการเน้นและให้ความสำคัญ ถึงการทำให้ระบบธาตุต่างๆ ในร่างกายกลับเข้าสู่ภาวะ สมดุลเป็นปกติ โดยชาวทักษิณจะมีการนำสมุนไพรบำบัด มาปรับสมดุลธาตุในร่างกาย ของผู้ที่เป็นโรคติดสุรา

หลังการถอนพิษแล้ว เป็นการฟื้นฟูสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดสุราโดยสร้างพลัง และปรับปรุงธาตุที่เกิดความไม่สมดุล ให้ปกติ ดังคำระบุของแพทย์พื้นบ้านว่า “ในเราเมื่อถอนพิษเราหมดแล้วเราก็ยังต้องปรุงยาสร้างพลังให้ธาตุกลับมาปกติ” โดยการใช้ ยาหม้อครู เป็นยาสมุนไพรตำรับซึ่งอาศัยสมุนไพร “เบญจกูล” เป็นหลัก ดังการระบุของแพทย์พื้นบ้านว่า “พวกยาต้มประจำธาตุ ก็เบญจกูล” สรรพคุณของสมุนไพรเบญจกูลแต่ละชนิดถือว่าเป็นสมุนไพรหลักประจำธาตุหลักของร่างกายซึ่งมีผลในการบำรุงธาตุหลักของผู้ที่เป็นโรคติดสุรา

2. อาหาร: ถอนพิษสุรา บำรุงร่างกาย โดยภายหลังการใช้สมุนไพรถอนพิษสุราผู้บำบัดจะเลือกให้อาหารที่มีสรรพคุณเสริมฤทธิ์สมุนไพรในการขับพิษหรือถอนพิษสุรา ได้แก่ เลือดปลาไหลนาตองสุราซึ่งจะมีกลิ่นคาว จึงช่วยกระตุ้นให้ผู้ที่เป็นโรคติดสุราอาเจียนและขับพิษสุราออกมา ดังคำระบุของแพทย์พื้นบ้านว่า “คือให้มันเหม็นกินถึงมันรากๆ (อาเจียน) ” และปราชญ์ชาวบ้านทักษิณส่วนหนึ่งเชื่อว่าสามารถทำให้ผู้ที่เป็นโรคติดสุราเกิดความเซ็ดเลาจนเลิกดื่มสุราได้ ดังการระบุว่า “อดเหล้าตามบ้านเรา ตั้งแต่โบราณเลือดปลาไหล เอามาต้มมาแช่ ถึงเอาให้กิน” ซึ่งสอดคล้องกับการระบุของแพทย์พื้นบ้านว่า “ต่อมาช่วงหลังนั้นมันจะเหียน มันจะเบื่อ จะเห็นถึงมันจะไม่เอาแล้ว” นอกจากนั้นยังพบว่าแพทย์พื้นบ้านทักษิณ และปราชญ์ชาวบ้านมีการให้อาหารที่ช่วยเสริมสร้างพลังและบำรุงร่างกาย เพื่อสร้างคุณภาพธาตุของร่างกาย ได้แก่ น้ำมะพร้าวอ่อน เนื่องจากเป็นน้ำผลไม้ที่มีรสหวานหอม และเย็น ซึ่งแพทย์พื้นบ้านทักษิณให้ความสำคัญของรสหวาน ที่เรียกว่า “หวานซึมซาบตามเนื้อ” ดังการระบุว่า “คือพวกรสหวานนั้นมันซึมซาบตามเนื้อ พอมันลงไปถึงกระเพาะ ถึงลำไส้ มันช่วยให้สดชื่นได้” โดยการรักษาสามารถนำมาดื่มได้ตลอดในช่วงเวลาที่รู้สึกอ่อนเพลีย จนกว่าอาการอ่อนเพลียจะดีขึ้น และพบว่ามีการใช้ น้ำหม้อ (น้ำข้าว) ซึ่งเชื่อว่ามีสารอาหารต่างๆ และเป็นอาหารอ่อนเหมาะสำหรับเป็นอาหารบำรุงร่างกายในเด็กทารก หรือผู้ที่อยู่ในช่วงระยะเวลาของการพักฟื้น ดังการระบุของแพทย์พื้นบ้านว่า “มันบำรุงร่างกายดี

เป็นอาหารอ่อนด้วยน้ำหม้อนี้” เมื่อก่อน เด็กๆ เขาก็ให้กินกัน” จึงมีการแนะนำให้ผู้ที่เป็นโรคติดสุรารับประทานในช่วงหลังการถอนพิษสุรา ตลอดจนการแนะนำผู้ที่เป็นโรคติดสุราให้งดอาหารหมักดอง ซึ่งแพทย์พื้นบ้าน และปราชญ์ชาวบ้าน มีความเชื่อว่าการรับประทานอาหารหมักดอง โดยเฉพาะในผู้ที่เป็นโรคติดสุราซึ่งได้มีการบำบัดรักษาโดยการปรับสมดุลธาตุแล้วอาจทำให้เกิดการแปรปรวนของธาตุ ซึ่งทำให้เกิดปัญหาสุขภาพได้อีกครั้ง ดังการระบุของแพทย์พื้นบ้านว่า “คือไม่ให้กินพวกของหมักของดองนั้นมันจะไปทำให้ธาตุแปรปรวนได้อีก”

3. พิธีกรรม: น้อมนาปฏิบัติ ใช้หลักเบญจศีล เป็นการใช้กุศโลบายการสร้างพันธะสัญญาต่อตนร่วมกับใช้หลักทางศาสนาพุทธในการบำบัดเลิกดื่มสุราการบำบัดรักษาเยียวยาดังกล่าวจะใช้ร่วมกัน เพื่อให้เกิดผลต่อสุขภาพแบบองค์รวมของผู้ที่เป็นโรคติดสุรา เนื่องจากการดูแลสุขภาพด้วยภูมิปัญญาพื้นบ้านทักษิณจะได้แยกส่วนในการรักษาเฉพาะปัญหาสุขภาพด้านร่างกายอันเป็นผลจากการติดสุราเท่านั้น แต่ในขณะเดียวกันยังมองถึงปัญหาสุขภาพด้านจิตใจซึ่งอาจจะส่งผลให้ผู้ที่เป็นโรคติดสุรากลับมาติดซ้ำได้ดังคำระบุของแพทย์พื้นบ้านว่า “มันเป็นโรคเรื้อรัง เหตุที่รักษาไม่หายเป็นแต่เพียงว่าเขานึกว่าถ้าเป็นโรคเรื้อรังนี้รักษาหายด้วยยาแล้ว แต่ถ้าไม่รักษาจิตใจรักษาเพียงระบบร่างกายนี้ก็ไม่สามารถจะละเว้นได้” ทั้งนี้การใช้กุศโลบายการสร้างพันธะสัญญาต่อตนนั้น แพทย์พื้นบ้าน ปราชญ์ชาวบ้าน และผู้ที่เป็นโรคติดสุราในท้องถิ่น ทักษิณ เชื่อว่าเป็นการป้องกันไม่ให้ผู้ที่เป็นโรคติดสุรากลับไปติดซ้ำ ดังคำระบุของแพทย์พื้นบ้านว่า “อันนี้สำคัญที่สุดว่าทำอะไรจะไม่กลับไปอีก บางคนใช้กุศโลบาย ว่าให้ไปไหว้พระแล้วก็สาบานอธิษฐานไว้ว่าข้าพเจ้าจะไม่กลับไปกินอีก อันนั้นมันเป็นการผูกมัดทางใจ” ส่วนการใช้หลักเบญจศีลนั้น แพทย์พื้นบ้านทักษิณ และปราชญ์ชาวบ้าน เชื่อว่าผู้ที่เป็นโรคติดสุรานั้นถือเป็นผู้ที่ “หลงผิด” ดังคำระบุของแพทย์พื้นบ้านว่า “ผู้ที่ติดยาเสพติดนะ คนเราหลงผิด เช่น การเสพยาเสพติด เช่น บุหรี่ หรือสุราโดยมากคนเบื้องต้นจะไม่รู้ความเป็นจริงของตัวยาที่จะเป็นอันตรายต่อสุขภาพ ถึงในเมื่อใช้ๆ มาประจำ หรือตามคำบอกเล่า

หรือเพื่อนชักชวนอะไร” ในการศึกษาครั้งนี้พบว่าแพทย์พื้นบ้าน และปราชญ์ชาวบ้านในท้องทักษิณ ให้ความสำคัญในหลักของเบญจศีล โดยเฉพาะศีลข้อที่ห้า “สุราเมรัย-มัชฌมาทฎฐาน” ดังการระบุของแพทย์พื้นบ้านว่า “คนไข้ที่ติดสุราที่ติดสุราโดยเฉพาะนี้สอนเบื้องต้นในเบญจศีลก่อนพยายามชี้โทษเขาก่อน โทษนี้หมายถึง โทษแห่งการกินเหล้านี้ ตามหลักของพุทธนี้ก็มีอยู่แล้วว่าข้อสุราบอก เช่นว่าโทษของการดื่มสุราในเมื่อมันเมาขึ้นมาแล้วหนะนะ จะทำให้คนประมาท” ซึ่งเป็นการทำให้ ผู้ที่เป็นโรคติดสุราได้เห็นถึงโทษของการเสพติดสุราทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม โดยผ่านทางหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา ส่งผลให้ผู้ที่เป็นโรคติดสุราเกิดความรู้สึกเกรงกลัวต่อโทษของสุรา ซึ่งแพทย์พื้นบ้านทักษิณจะนำหลักธรรมดังกล่าวมาสอนหรือแนะนำแก่ผู้ที่เป็นโรคติดสุรา เพื่อทำให้ผู้ที่เป็นโรคติดสุราพิจารณาได้ว่าในการดื่มสุรานั้นมันจะทำให้ได้รับโทษอย่างไร และถือเป็นการฝึกสติทางพระพุทธศาสนาด้วย ดังคำระบุของแพทย์พื้นบ้านว่า “เพราะว่าสุราเป็นเหตุหลักแล้วก็เหตุใหญ่ ศีลห้าข้อที่บอกว่าข้อสุราเป็นข้อที่สำคัญขั้นแรกให้ชี้โทษว่า กินเฎ็บแน่นอนนอนเสียทรัพย์ พอมืออาการเสียทรัพย์เฎ็บ ตามมาเสียสุขภาพอาจจะไปลักขโมย จีบปล้น ทำผิดประเวณีให้หมดทุกเรื่องเพราะสุราเป็นเหตุมันจะพ่วงไปหมด” ซึ่งทำให้ผู้ที่เป็นโรคติดสุราสามารถเลิกดื่มสุราได้ ดังคำระบุของแพทย์พื้นบ้านว่า “ตาปรึกษาเสียออกเสียได้หลายคนแล้วนะ มันก็เลิกได้”

การอภิปรายผล

ชาวทักษิณเชื่อว่าปัญหาสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดสุรา มีสาเหตุมาจากความไม่สมดุลของธาตุต่างๆ ซึ่งเกิดขึ้นได้ในลักษณะของธาตุพิการ หรือกำเริบ โดยมูลเหตุความแปรปรวนของธาตุนั้น คือ “พิษสุรา” ซึ่งเกิดจากพฤติกรรมในการเสพติดของบุคคลเอง ซึ่งสอดคล้องกับคติความเชื่อของชาวทักษิณ ดังที่ สุทธีวงศ์ พงศ์ไพบูลย์ (2540) กล่าวว่าสรรพสิ่งทั้งหลายในโลกรวมทั้งชีวิตมนุษย์ล้วนปรุงแต่งขึ้น จากธาตุ 4 ซึ่งสามารถนำมาอธิบายความเจ็บไข้ได้ป่วยตามความเชื่อของแพทย์พื้นบ้านทักษิณได้ว่า ความสมดุลของธาตุในร่างกายทำให้บุคคลมีสุขภาพแข็งแรงสมบูรณ์

และหากธาตุแปรปรวนจะทำให้ เกิดความเจ็บป่วยโดยมีมูลเหตุเกิดซึ่งจากพฤติกรรมของผู้นั้น ดังนั้นจึงมีการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพมาจัดการกับสิ่งที่ เป็นมูลเหตุ และสะท้อนการดูแลสุขภาพซึ่งมีความเป็นองค์รวม โดยผู้วิจัย ได้อภิปรายตามข้อค้นพบที่น่าสนใจในการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านทักษิณในการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดสุราซึ่งได้แก่ 1) สมุนไพร: ถอนพิษสุรา ปรับสมดุลธาตุ 2) อาหาร: ถอนพิษสุรา บำรุงร่างกาย 3) พิธีกรรม: น้อมนำปฏิบัติ ใช้หลักเบญจศีล ดังนี้

1. สมุนไพร: ถอนพิษสุรา ปรับสมดุลธาตุ การใช้สมุนไพรบำบัดของชาวทักษิณมีวัตถุประสงค์สำคัญ คือ การถอนพิษสุรา และการปรับสมดุลธาตุ เป็นการดูแลสุขภาพด้านร่างกาย ซึ่งสอดคล้องกับ แนวทางการบำบัดรักษาในส่วนการดูแลสุขภาพเชิงวิชาชีพในผู้ที่เป็นโรคติดสุราที่มีการถอนพิษสุรา เป็นการเริ่มต้นการบำบัดรักษา คือ เป็นการบำบัดรักษาฤทธิ์ทางสรีรวิทยาเฉียบพลันเมื่อหยุดดื่มสุรา (Sullivan อ้างใน เพ็ญพักตร์ วรณนันทน์, 2549) ซึ่งสมุนไพรที่พบในการศึกษาครั้งนี้ที่ใช้ในการถอนพิษสุรา มีความสอดคล้องกับการศึกษาของโสฬสวรรณ อินทสิทธิ์ และ บุรณินทร ชิวสกุลยง (2550) ที่พบว่าในส่วนการบำบัดด้านร่างกายของผู้ที่ติดยาเสพติดเป็นมุ่งการถอนพิษ หรือล้างยาพิษ โดยใช้สมุนไพร ทั้งนี้สมุนไพรที่พบในการศึกษานี้ ได้แก่ สมุนไพรยาสามราก ยาสมุนไพรพ่อก่าน ยาระบายสมุนไพรดีเกลือกับใบมะขามแขก โดยเฉพาะสมุนไพรยาสามรากความคล้ายคลึงการศึกษาของ รุจิลักษณ์ รัตตะรมย์, สมศักดิ์ นวลแก้ว, บันลือ สังข์ทอง, และ สุนทรี วิทยานารถไพศาล (2548) ซึ่งพบว่าหลักการบำบัดฟื้นฟู ผู้ติดยาเสพติดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือในรูปแบบของการใช้สมุนไพรเป็นหลัก และจะให้ผลโดยเน้น การกระตุ้นให้อาเจียน และระบายเพื่อขับพิษออกจากร่างกาย นอกจากในการศึกษาครั้งนี้ยังพบว่าสมุนไพรที่ใช้ถอนพิษสุราโดยการทำให้พิษสุราเจือจางแล้วขับออกทางปัสสาวะ ได้แก่ สมุนไพรรางจืด สมุนไพรพญาสามราก และสมุนไพรบอระเพ็ดที่ช่วยระบายพิษความร้อนของสุรา โดยเฉพาะสมุนไพรรางจืดซึ่งผลการศึกษาวิจัยส่วนใหญ่ที่เป็นไปในทิศทางเดียวกันว่ารางจืดเป็นสมุนไพรที่ใช้

สำหรับลำพิน และพบว่ารังจืดเป็นสมุนไพรที่ถูกนำมาใช้ในรูปการขงให้รักษาสำหรับกลุ่มอาการลดอาการที่เกิดจากการถอนพิษสุรา และลดระดับสารเคมีตกค้างในเลือด (กระทรวงสาธารณสุข, 2550)

นอกจากนั้นในการใช้สมุนไพรเพื่อปรับสมดุลธาตุในการศึกษาครั้งนี้พบว่ามียาสมุนไพรหลัก ที่นำมาใช้เรียกว่า “ยาหม้อครู” โดยมีสมุนไพรเบญจกูลเป็นหลัก และเตรียมสัดส่วนของสมุนไพรโดยอาศัยหลักการของการคุณหาธาตุ เพื่อเป็นการเติมเต็มในส่วนของคุณหาธาตุต่างๆ ที่มีความบกพร่องในร่างกาย ซึ่งนับว่าเป็นหลักการดูแลสุขภาพซึ่งมีความสอดคล้องฐานคิดของการแพทย์แบบทฤษฎีธาตุของไทยที่มีการมองปรากฏการณ์ความเจ็บป่วยว่ามีสาเหตุมาจากความแปรปรวนหรือการที่ธาตุทั้งสี่ คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลมและธาตุไฟ ซึ่งประกอบอยู่ภายในร่างกายมนุษย์มีความไม่สมดุล ฐานความเชื่อดังกล่าวได้รับอิทธิพลโดยตรงจากแพทย์แบบอายุรเวทของอินเดีย (โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์, 2533)

2. อาหาร: ถอนพิษสุรา บำรุงร่างกาย การเลือกอาหารสำหรับผู้ที่เป็โรคติดสุราตามความเชื่อของแพทย์พื้นบ้านทักษิณ และปราชญ์ชาวบ้าน พบว่าจะเป็อาหารที่สรรพคุณในการถอนพิษสุรา ได้แก่ หางปลาไหลนาทองสุรา ส่วนอาหารในการบำรุงร่างกายหลังการบำบัดรักษาได้มีการให้ผู้ที่เป็นโรคติดสุรา ตัมน้ำมะพร้าว ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาของ อรุณพร อีฐรัตน์, เพชรน้อย สิงค์ขางชัย, ถนอมจิต สุภาวิตา, และคณะ (2545) เกี่ยวกับภูมิปัญญาการใช้สมุนไพรของหมอพื้นบ้านภาคใต้ตอนล่างของประเทศไทย พบว่ามีการใช้น้ำมะพร้าวรักษาอาการอาหารเป็นพิษ เนื่องจากน้ำมะพร้าวจะช่วยถอนพิษเบือเมา และน้ำมะพร้าวจะมีน้ำตาลมีส่วนช่วยในเรื่องของการเสียน้ำตาลและเกลือแร่จากการถ่ายอุจจาระที่ทำให้ร่างกายสูญเสียและเกลือแร่เป็นจำนวนมากทั้งนี้การเลือกใช้อาหารมาช่วยในการแก้ไข้ปัญหาผู้ที่เป็นโรคติดสุรานั้น โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์ (2535) กล่าวว่า อาหารการกิน คือปัจจัยพื้นฐานประการแรกที่กำหนดสุขภาพพลานามัยของมนุษย์ ซึ่งได้ผ่านการกระบวนการเลือกสรรจนการเป็นแบบ แผนวัฒนธรรมบริโภคประจำถิ่น

ประจำภาค หรือประจำชาติ ไปตามภาวะวิสัย ธรรมเนียม และแบบแผนการบริโภคพื้นบ้าน แม้ว่าอาหารที่นำมาบำบัดบางชนิดนั้นยังไม่สามารถอธิบายได้ด้วยเหตุผลทางวิทยาศาสตร์ได้อย่างชัดเจนว่าสามารถนำมาดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดสุราได้อย่างไร

3. พิธีกรรม: น้อมนำปฏิบัติ ใช้หลักเบญจศีล เป็นกุศโลบายในการผูกจิตของผู้ที่เป็นโรคติดสุราโดยแพทย์พื้นบ้านทักษิณ และปราชญ์ชาวบ้าน นั้นเป็นการทำให้ผู้ที่เป็นโรคติดสุราเกิดกำลังใจ และมี สิ่งยึดเหนี่ยวที่คอยกระตุ้นเตือนไม่ให้บุคคลกลับไปดื่มสุราซ้ำอีก สอดคล้องกับการศึกษาพุทธวิธีในการแก้ไข้ปัญหาเสพติดของสุภทรา ลบลำเลิศ (2541) ที่พบว่าการถือศีลจะนั้นจะเป็นสิ่งที่คอยเหนี่ยวรั้งจิตใจไม่ให้กลับไปเสพซ้ำอีก และกลับตัวเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมต่อไป นอกจากนั้นพบว่าได้การน้อมนำหลักธรรม คำสอนทางพุทธศาสนามาใช้ เพื่อเป็นการทำให้ผู้ที่เป็นโรคติดสุราได้เห็นถึงโทษของการเสพติดสุราทั้งต่อตนเอง ครอบครัว และสังคม โดยผ่านทางหลักธรรมคำสอนทางพุทธศาสนา ดังที่พบในการศึกษาครั้งนี้ คือ หลักเบญจศีลโดยเฉพาะศีลข้อที่ห้า ซึ่งมีเนื้อความว่า “สุราเมรัยลัชฌมาทัฏฐาน” ซึ่งเป็นการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านทักษิณดูแลสุขภาพผู้ที่เป็นโรคติดสุราโดยมีความสอดคล้องกับการศึกษารูปแบบการบำบัดรักษาผู้ติดยาเสพติดด้วยการแพทย์แผนไทย และการแพทย์ทางเลือกของ โสฬวรรณ อินทสิทธิ์ และบุรณินทร์ ชิวสกุลยง (2550) พบว่าการบำบัดด้านจิตใจเป็นแนวทางด้านความคิด และปัญญา โดยกระตุ้นให้เกิดสำนึก ที่ดี กำลังใจที่เข้มแข็ง มีความรับผิดชอบต่อตนเอง ครอบครัว ชุมชน และสังคม ตลอดจนการใช้หลักการ ทางพุทธศาสนา มาช่วยเพื่อเพิ่มภูมิคุ้มกันทางจิตใจด้วย และการศึกษาเกี่ยวกับผลของการบำบัด ตามโปรแกรมการพสานหลักทางพระพุทธศาสนากับเทคนิคเรียนรู้ทางจิตวิทยาต่อความตั้งใจที่จะเลิกสุรา ของผู้ป่วยเสพติดสุรา รุ่งทิวา ใจจา (2550) ที่พบว่าหลังจากผู้ป่วยเสพติดสุราเข้าร่วมโปรแกรมแล้ว มีความตั้งใจในการเลิกสุราสูงกว่าก่อนเข้าร่วมโปรแกรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01

โดยสรุปจะทำให้เห็นว่าการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านทักษิณในการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดต่อเหล่านั้นจะเป็นภาพสะท้อนของแนวทางการบำบัดรักษาแบบองค์รวม โดย

มีพื้นฐานจากการมองคนทั้งบุคคล และให้ความสำคัญในมิติของด้านร่างกาย จิตใจ และสังคม

ข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป

จากการศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะในการทำวิจัยครั้งต่อไป ดังนี้

1. ควรมีการศึกษาติดตามผลการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านทักษิณในการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดต่อ เพื่อให้ได้ข้อมูลที่สำคัญที่สามารถนำไปเป็นข้อมูลพื้นฐานในการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็น โรคติดต่อต่อไป
2. ควรมีการศึกษาเปรียบเทียบประสิทธิผลของการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดต่อด้วย ภูมิปัญญาพื้นบ้านทักษิณกับการดูแลสุขภาพตามระบบการแพทย์แผน

ปัจจุบัน เพื่อเป็นแนวทาง ในการวางแผนให้การดูแลผู้ที่เป็นโรคติดต่ออย่างมีประสิทธิภาพต่อไป

3. ควรมีการศึกษาเพื่อพัฒนารูปแบบการให้การดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดต่อด้วย ภูมิปัญญาพื้นบ้านทักษิณผสมผสานกับการดูแลสุขภาพตามระบบการแพทย์แผนปัจจุบัน เพื่อเป็นทางเลือกในการดูแลสุขภาพของผู้ที่เป็นโรคติดต่อที่สอดคล้องกับบริบททางสังคมและวัฒนธรรม ทั้งเป็นการส่งเสริมและอนุรักษ์ไว้ซึ่งภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการดูแลสุขภาพ

เอกสารอ้างอิง

- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2535). ระบบการแพทย์พื้นบ้านในชนบทไทย. นนทบุรี: ศูนย์ประสานงานการพัฒนาการแพทย์และเภสัชกรรมไทย กองแผนงานสาธารณสุข สำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข กระทรวงสาธารณสุข.
- โกมาตร จึงเสถียรทรัพย์. (2547). ทิศทางและยุทธศาสตร์การสร้างและการจัดการองค์ความรู้ด้านการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้าน และการแพทย์ทางเลือก ใน สุวิทย์ วิบุลผลประเสริฐ ประพจน์ เกตุการการศ. (บรรณาธิการ) ภูมิปัญญาไทย สุขภาพวิถีไทย ผลการศึกษาห้าประเด็นหลัก การประชุมวิชาการประจำปีการแพทย์แผนไทย การแพทย์พื้นบ้านไทย และการแพทย์ทางเลือก. หน้า 3-48. กรุงเทพมหานคร: อุษาการพิมพ์
- เจริญ ศรประดิษฐ์. (2542). รายงานการวิจัยภูมิปัญญาท้องถิ่นภาคใต้ด้านการแพทย์พื้นบ้านจากหนังสือบุคคล สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ กระทรวงศึกษาธิการ.
- ชวน เพชรแก้ว, และ สบาย ไสยรินทร์. (2544). สรุทธฐานของเรา. กรุงเทพฯ: เสมาธรรม
- ชวพรพรรณ จันทร์ประสิทธิ์, วราภรณ์ เลิศพลวิไลกุล, สุมาลี เลิศมัลลิกาพร และहरรรษา เศรษฐบุปผา. (2551). ภูมิปัญญาท้องถิ่น “ล้านนา” ในการสร้างเสริมสุขภาพเด็กและวัยรุ่น: กรณีศึกษา น่านอง. คณะพยาบาลศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ถนอมศรี อินทนนท์, อรรถรรณ หนูแก้ว, และ ศรีสุตา วนาลีสิน. (2543). ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านการแก้ปัญหาสุขภาพจิต: กรณีศึกษาหมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดภาคใต้ของประเทศไทย. รายงานการวิจัย. วารสารสุขภาพจิตแห่งประเทศไทย, 8(1), 37-48.
- ประพจน์ เกตุการการศ. (2551). การบูรณาการการแพทย์แผนไทย : สถานการณ์การใช้บริการการแพทย์แผนไทย. กรุงเทพฯ : หน่วยปฏิบัติการวิจัยเภสัชศาสตร์สังคม คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ฝ่ายเวรระเบียบและสถิติ โรงพยาบาลสวนสราญรมย์. (2552). สถิติผู้ที่เป็นโรคติดต่อ. สรุทธฐาน: โรงพยาบาลสวนสราญรมย์.
- พันธุ์นา กิตติรัตนไพบูลย์. (บรรณาธิการ). (2552). คู่มือสำหรับผู้บรมหลักสูตรการดูแลผู้มีปัญหาการดื่มสุราเบื้องต้นสำหรับบุคลากรสุขภาพ. เชียงใหม่: แผนงานการพัฒนากระบวน รูปแบบ และวิธีการบำบัดรักษาผู้มีปัญหาการบริโภคสุราแบบบูรณาการ (พรส.).
- พิชัย แสงชาญชัย. (2544). สุราและความผิดปกติที่เกี่ยวข้อง. ใน วิโรจน์ วีระชัย, อังกร ภัทรการ, ลำชา ลักขณาภิชนชัย, ฉวีวรรณ ปัญญาบุญ, และ นิภา ณีสกุล (บรรณาธิการ), ตำราการบำบัดยาผู้ติดยาเสพติด. ปทุมธานี: วัชรอินเตอร์พรีนติ้ง.
- พิชัย แสงชาญชัย. (2552). จิตสังคมบำบัดสำหรับผู้ติดยา. เชียงใหม่: แผนงานการพัฒนากระบวนรูปแบบ และวิธีการบำบัดรักษาผู้มีปัญหาการบริโภคสุราแบบบูรณาการ (พรส.).
- เพ็ญพักตร์ วรรณณกันต์. (2549). ผลลัพธ์ของการปฏิบัติตามแนวทางการถอนพิษสุรา ในผู้ป่วยที่มีความผิดปกติที่สัมพันธ์กับการดื่มสุราในโรงพยาบาลสวนปรุงจังหวัดเชียงใหม่. การค้นคว้าแบบอิสระพยาบาลศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาสุขภาพจิตและการพยาบาลจิตเวช, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- มานพ กาเลี้ยง. (2548). ภูมิปัญญาดั้งเดิมในการดูแลสุขภาพตนเองของชาวปักษ์ใต้: กรณีศึกษาบ้านภูศรีชะคาสาร จังหวัดสงขลา. ภาคนิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต คณะพัฒนาลังคม, สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- รุจิลักษณ์ รัตตะรมย์, สมศักดิ์ นวลแก้ว, บันลือ สังข์ทอง, และ สุนทรี วิทยานารถไพศาล. (2548) รายงานโครงการศึกษาความรู้เกี่ยวกับสมุนไพร และระบบการแพทย์แผนไทยในการบำบัดรักษาเสพติดในประเทศไทย ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. สำนักงานโครงการศูนย์วิชาการด้านยาเสพติด

- สำนักพัฒนาการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติด สำนักงาน ป.ป.ส.
- รุ่งทิวา ใจจา. (2550). ผลของการบำบัดตามโปรแกรม การผสานหลักทางพระพุทธศาสนากับเทคนิคการ เรียนรู้ทางจิตวิทยาต่อความตั้งใจในการเลิกสุรา ของผู้ป่วยเสพติด. การค้นคว้าอิสราวิทยาศาสตร์ มหาบัณฑิต สาขาวิชาจิตวิทยาการ. มหาวิทยาลัย เชียงใหม่.
- ลือชัย ศรีเงินวง, และ ทวีทอง หงส์วิวัฒน์. (2547). ยุทธศาสตร์เพื่อการดูแลสุขภาพตนเอง. นครปฐม: คณะสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล.
- เลิศชาย ศิริชัย, และ อุดม หนูทอง. (2544). รายงานวิจัย เรื่อง การแพทย์พื้นบ้านภาคใต้กับบริบททาง สังคมและกระบวนการรักษาผู้ป่วย. นครศรีธรรมราช: มหาวิทยาลัยวลัยลักษณ์.
- ศูนย์บำบัดรักษายาเสพติด เชียงใหม่. (2548). รายงาน สถิติประจำเดือน เชียงใหม่: งานเวชระเบียน ศูนย์บำบัดยาเสพติด เชียงใหม่.
- สุทธวิงศ์ พงไพบูลย์. (2540). ภูมิปัญญาชาวบ้านภาคใต้. วารสารทักษิณคดี, (กุมภาพันธ์-กรกฎาคม), 21-41.
- สุภัทรา ลบล้ำเลิศ. (2541). พุทธวิธีในการแก้ ปัญหาสารเสพติด ศึกษาเฉพาะกรณีศูนย์ สงเคราะห์และบำบัดผู้ติดยาเสพติด วัดอินทาราม จ.สมุทรสงคราม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตร มหาบัณฑิต (ศาสนาเปรียบเทียบ), บัณฑิต วิทยาลัย. มหาวิทยาลัยมหิดล.
- โสฬวรรณ อินทสิทธิ์, และ บุรณินทร์ ชิวกลุยง. (บรรณาธิการ). (2548). รายงานการศึกษารูป แบบการบำบัดผู้ติดยาเสพติดด้วยแพทย์แผนไทย และแพทย์ทางเลือก ศูนย์บำบัดรักษายาเสพติด เชียงใหม่. เชียงใหม่: นันทพันธ์.
- อริญา แพทย์, และ นริษฐา ศรีบุรพา. (2549). รายงานการศึกษาเรื่อง ภาวะโรคจิตเวชร่วมในผู้ ติดสุราที่เข้ารับการรักษาแบบผู้ป่วยในของศูนย์ บำบัดรักษายาเสพติด เชียงใหม่. นนทบุรี: กรมการแพทย์ กระทรวงสาธารณสุข.
- อรุณพร อธิรัตน์, เพชรน้อย สิงห์ช้างชัย, ณอมจิต สุภาวิตา, ปรา รัตนสุวรรณ, นงนิตย์ จงจิระศิริ, จินตนา แสงพันธ์, และคณะ. (2545). ภูมิปัญญาการใช้ สมุนไพรของหมอพื้นบ้านภาคใต้ตอนล่างของ ประเทศไทย. สงขลานครินทร์เวชสาร, 20(2), 122-134.
- อินทรา ปัทมินทร, และ อัญลักษณ์ แก้วเมือง. (2547). องค์ความรู้และรูปแบบการป้องกันและแก้ไข ปัญหาสุขภาพจิตเนื่องจากแอลกอฮอล์. นนทบุรี: กรมสุขภาพจิต กระทรวงสาธารณสุข.
- World Health Organization. (2010). World health statistics 2010 . Retrieved July 1, 2010, from http://www.who.int/whosis/whostat/EN_WHS10_Full.pdf